

МОТИВАЦИЈА И ШКОЛСКИ УСПЈЕХ УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

Апстракт: Успјех ученика у школи актуелно је питање и спада у ред најсложенијих проблема школе, јер повлачи за собом низ социоекономских, педагошких и психолошких посљедица које се одражавају на ученике, њихове родитеље, али и на друштво као цјелину. Од школског успјеха зависи избор будућег занимања, могућност даљег школовања, те укупан квалитет будућег живота. У традиционалним студијама, у подручју психологије образовања као детерминанте школског успјеха, најчешће се помињу когнитивне способности. Међутим, у прилог ставу да школско постигнуће није искључиво посљедица интелектуалних способности, већ да зависи и од неинтелектуалних својстава ученика, иду налази истраживања који указују да најбоље комбинације интелектуалних предикторских варијабли објашњавају само око 50% варијансе у школском постигнућу (Милошевић, Н. и Јањетовић, Д. 2003). Због тога је ово емпијско-неекспериментално истраживање усмјерено на проучавање неких неинтелектуалних фактора, као могућих одредница школског успјеха током основношколског образовног процеса. Установљено је да постоји разлика у школском успјеху ученика с обзиром на спољашњу мотивацију, пол, мјесто становања и образовање мајке, док унутрашња мотивација, образовање оца, подршка породице, нису значајан извор разлике у школском успјеху. Ипак, за добијање потпуне слике предиктора школског постигнућа треба узети у обзир и додатне мјере ученикове околине и специфичне показатеље који се односе на особине учитеља, наставног процеса и самих школа.

Кључне ријечи: ученици, школски успјех, мотивација

Успјех ученика у школи актуелно је питање и спада у ред најсложенијих проблема школе, јер повлачи за собом низ социоекономских, педагошких и психолошких посљедица које се одражавају на ученике, њихове родитеље, али и на друштво као цјелину. Раније се проблем успјеха односно неуспјеха у настави схватао као природна, пратећа појава наставе и није му се поклањала посебна пажња, као што је то данас, када школске оцјене постају доказ дјететове способности да оствари успјех. Оцјене су

* olivera.kalajdzic@yahoo.com

важне јер на темељу њих функционише образовни систем-добре оцјене у основној школи значе већу могућност уписа жељене средње школе. Због тога кажемо да је школски успјех нешто што у великој мјери одређује начин и смјер цјелокупног живота сваког појединца. Од њих зависи избор будућег занимања, могућност школовања те укупан квалитет будућег живота.

Успјех ученика у основној школи и ниво стечених основношколских знања одређују могућност уписа одређене средње школе и успјешност у даљњем школовању. Због тога је успјех на крају основне школе кључни фактор при избору занимања, а стечено знање предуслов будућег образовног и професионалног успјеха (Бабаровић, Бурушић, Шакић 2010).

У истраживањима образовних постигнућа једно од основних питања јесте у којој мјери и на основу којих обиљежја ученика и њихове околине можемо објаснити, односно предвидјети, школски успјех (Бабаровић, Бурушић, Шакић 2010).

Ако бисмо покушали класификовати детерминанте школског успјеха, Антић наводи да бисмо добили три веће скупине:

а) личне особине ученика (нпр. интелигенција, особине личности, мотивација, марљивост, радне навике,...)

б) материјално-финансијске и организационо-кадровске прилике школе (школски простор, опремљеност школе средствима за савремену наставу, стручне способности и број наставника)

в) прилике породице и уже друштвене заједнице (Антић 1968).

Може се рећи да је успјех ученика у школи условљен различитим когнитивним, конативним, мотивацијским, социјалним и другим чиниоцима. Међу истраживаним обиљежјима ученика, најважнијим предикторима школског успјеха показале су се интелектуалне способности, које, зависно о примијењеним мјерама, објашњавају 25 до 50% индивидуалних разлика у школском успјеху (Edwards, Tyler 1965, Jensen 1980). Међутим, у прилог ставу да школско постигнуће није искључиво посљедица интелектуалних способности, већ да зависи и од неинтелектуалних својстава ученика иду налази истраживања који указују да најбоље комбинације интелектуалних предикторских варијабли објашњавају само око 50% варијансе у школском постигнућу (Милошевић, Јањетовић 2003). Данас је све више истраживања која су показала да висока интелигенција не значи нужно и добар успјех ученика у школи, те да је за добар успјех довољна и просјечна интелигенција. Истраживачи из ове области данас упозоравају на чињеницу да је јавно мњење у свом једностраном интелектуализму предимензионирано везу између интелигенције и школског успјеха. У новије вријеме се све већа пажња посвећује другим одредницама школског успјеха попут особина

личности ученика, мотивације, ставова према школи и сл. Већина данашњих истраживача који се баве проблемима школског успјеха сматра да је предвиђање школског успјеха и тражење узрока за школски неуспјех само на основу познавања интелектуалних способности врло непоуздано. Тачност прогнозе школског успјеха могуће је знатно повећати ако се у обзир узму и друге неинтелектуалне детерминанте, као што су мотивација и особине личности ученика, али и њихове социјално-статусне карактеристике.

Ако поставимо питање зашто учимо и који су циљеви нашег учења, онда би одговоре требало тражити проучавајући мотивацију и мотиве. Мотивација је комплексан феномен који се најчешће дефинише као процес који изазива, усмјерава и одржава жељено понашање. Ријеч мотивација се често користи за описивање одређених видова понашања. Ученик који много чита и учи и који настоји да добије највише оцјене може се описати као „високо мотивисан“, док други ученик може рећи да му је „тешко мотивисати се“ да учи за школу. Овакве изјаве наводе нас на закључак да мотивација има велики утицај на наше понашање. Чиниоце који покрећу и усмјеравају активности у правцу постизања постављених циљева, који им одређују трајање, садржај и снагу, називамо мотивима. Лако је видјети ствари које нека особа ради, али је много теже наслутити зашто то ради. Као примјер можемо навести ученика који марљиво учи, а самим тим и поставити питање да ли можда марљиво учи да би добио високе оцјене, или можда тако марљиво учи јер истински ужива учећи тај предмет?

Различити су критеријуми подјеле мотива, али на основу тога одакле долазе подстицаји за активирање, дијелимо их на:

- унутрашње (интринзичне)
- спољашње (екстринзичне) мотиве.

Унутрашња (интринзична) мотивација је она за коју не постоји очигледна награда осим активности по себи. Људи се баве активностима из властитог интереса, а не због тога што те активности воде спољашњој награди. Циљ активности је у њима самима, прије него што су оне средство за постизање циља. Интринзична мотивација покреће особу изнутра, а понашање које је интринзично мотивисано омогућава да лакше обављамо и најчешће уживамо у обављању те неке активности. Истраживања су показала да ученици који су интринзично мотивисани улажу више труда у учење, упорнији су, уче с разумијевањем и користе више различитих начина како би успјели нешто научити.

Екстринзична мотивација представља вањски мотив због којег радимо неку активност. Вањски мотиви се могу означити као материјални или околни стимулуси који покрећу и усмјеравају понашање, а као циљ

се реализују ван организма. Ова врста мотивације често укључује циљеве, вриједности и интересе других, а не нас самих. Примјер екстринзично мотивисаног ученика је ученик који неки предмет учи да би добио добру оцјену, избјегао казну или добио неку награду. У овом случају, понашање је мотивисано вањским циљем.

На успјех ученика у основној школи утиче велик број фактора, и статистички гледано, они су врло различито повезани с бројним околностима око ученика и у њему, те не морају у сваком посебном случају бити једнаки и није их увијек лако открити (Буљубашић-Кузмановић, Ботић 2012)

Формулација проблема и предмета истраживања

Полазишни предмет истраживања је сагледавање природе и дистрибуције школског успјеха ученика основних школа, као и квантитативно и квалитативно одређивање повезаности између школског успјеха с једне стране и мотивације ученика и њихових социјално-статусних обиљежја, с друге стране.

Школски успјех у овом истраживању операционализовали смо као општи школски успјех -просјечну школску оцјену на крају претходне школске године.

Циљ и задаци истраживања

Основни циљ овог истраживања, као што се може видјети из дефинисања његовог предмета, јесте да се испитају и анализирају односи мотивације и обиљежја ученика, с једне стране, и школског успјеха ученика с друге стране.

Овако формулисан циљ истраживања подразумијева сљедеће задатке које је неопходно реализовати:

1. Утврдити дистрибуцију резултата школског успјеха ученика
2. Утврдити и анализирати да ли мотивација ученика (унутрашња и спољашња) представља извор разлика у школском успјеху ученика
3. Утврдити и анализирати постоји ли разлика у школском успјеху с обзиром на социјално-статусне карактеристике ученика

Узорак, методе и инструменти истраживања

Истраживање је реализовано на популацији ученика IX разреда основних школа. Узорак чини 136 испитаника, а структура узорка приказана је у табели 1. Узорак испитаника има елементе намјерног и пригодног.

Табела 1: Структура узорка испитаника

	Фреквенција	Процент (%)
Пол		
Мушки	68	50
Женски	68	50
Мјесто становања		
Село	9	6,6
Приградско насеље	37	27,2
Град	90	66,2
Подршка породице		
Не може да процијени	31	22,8
Изазива одбојност према учењу	9	6,6
Равнодушна је	17	12,5
Подстиче интерес и жељу за учењем	79	58,1
Образовање оца		
Основна школа	6	4,4
Средња школа	96	70,6
Виша или висока школа	34	25,0
Образовање мајке		
Основна школа	14	10,3
Средња школа	89	65,4
Виша или висока школа	33	24,3

У овом истраживачком раду користили смо двије основне методе прикупљања података: метод теоријске анализе (кроз разраду теоријске основе истраживања и при упознавању и анализи садржаја претходних истраживања која су предметно и методолошки сродна овом проблему)

и емпиријско-неекспериментални (сервеј) метод за типично теренско истраживање на изабраном узорку помоћу инструмената одабраних за потребе овог истраживања.

Батерију мјерних инструмената сачињавају:

1. Упитник за ученике IX разреда основних школа који пружа податке о њиховом школском успјеху, те личним, социјално-статусним обиљежјима која су релевантна за ово истраживање
2. Скала мотивације–скала је Ликертовог типа, обухвата двије супске од којих је једна супскала унутрашње, а друга спољашње мотивације. Скалу смо преузели из истраживања „Унутрашње и спољашње мотивационе оријентације у учионици: разлике у годинама и академске корелације“, које је објавио амерички часопис о едукативној психологији, а штампала Америчка психолошка асоцијација (Lepper, M. R, Corpus, J. H, Iyengar S.) . Аутори овог истраживања су дорадили оригиналну скалу унутрашње и спољашње мотивације коју је конструисала С. Хартер 1981. год. Супскала унутрашње мотивације има 17 ајтема који се односе на изазов, радозналост и независно учење. Поузданост ове супске провјерена је помоћу Кронбах алфа коефицијента и износи 0,893 на нашем узорку. Супскала спољашње мотивације састоји се од 16 тврдњи које се односе на: лакоћу задатка, задовољење наставника и зависност од наставника. Добијени Кронбах алфа коефицијент на нашем узорку говори о задовољавајућој поузданости (0,844).

Поступак обраде података је вршен путем програмског пакета SPSS Windows version 16. У статистичкој обради кориштене су методе дескриптивне статистике, те χ^2 тест за мјерење значајности разлика међу сегментима укрштених варијабли.

Резултати истраживања

У овом дијелу рада прво ћемо приказати дистрибуцију школског успјеха ученика IX разреда основне школе, а затим ћемо сагледати и анализирати природу односа школског успјеха с једне стране и мотивације и личних обиљежја ученика, с друге стране.

Општи школски успјех и закључне оцјене из појединих предмета представљају основну мјеру и одраз успјешности извршавања задаћа и каквоће рада ученика током школске године (Јокић, Ристић-Дедић 2010).

Закључне оцјене су за ученике, али и њихове родитеље, уједно и јасан циљ, будући да нека истраживања показују да оцјена за ученике представља доминантан мотив за учење. Како се у истраживању школског успјеха ученика као мјера најчешће користе школске оцјене, и ми смо у овом раду школски успјех операционализовали као општи школски успјех ученика на крају школске године. Дистрибуција школског успјеха ученика који су били укључени у ово истраживање приказана је у табели 2.

Табела 2: Дистрибуција школског успјеха

Школски успјех	фреквенција	%
Довољан	4	2,9
Добар	45	33,1
Врлодобар	51	37,5
Одличан	36	26,5
Укупно	136	100

Као што се може видјети из табеле 2, највећи број ученика, њих 51 или 37,5%, постигло је врлодобар успјех у претходном разреду, затим добар школски успјех 45 или 33,1% ученика. Ученика који су претходни разред завршили са одличним успјехом је 36 или 26,5%, док су само 4, односно 2,9% ученика, претходни разред завршили са довољним школским успјехом.

Као што смо већ поменули, ако поставимо питање зашто учимо и који су циљеви нашег учења и понашања, онда би одговоре требало тражити проучавајући мотивацију и мотиве. Познато је да школско учење или учење у академске сврхе подразумијева усредсређеност на градиво, обнављање градива како би се информације задржале, дослиједност у радним навикама и упорност да се савлада нешто што нам на први поглед изгледа непремостиво. Мотиви су покретачи, тежње за усвојеним циљем и психолошки процеси који нас подупиру да нешто урадимо. На основу тога одакле долазе подстицаји за активирање, мотиве дијелимо на спољашње (екстринзичне) и унутрашње (интринзичне) мотиве.

Спољашња мотивација представља спољашњи мотив због којег радимо неку активност. Код спољашње мотивације активност се изводи јер за то постоји „разлог“, тј. важан је циљ који се постиже датом активношћу, а не сама активност. Спољашња мотивација се односи на оно што је одговор окружења, а када говоримо о учењу, то може бити награда, задовољење родитеља, наставника и сл.

Како је један од задатака овог истраживања био и да се сагледа природа односа спољашње мотивације и школског успјеха ученика основних школа, а добијени резултати приказани су у Табели 3. Као што можемо видјети, постоји разлика у школском успјеху ученика с обзиром на степен спољашње мотивације ученика и та разлика је статистички значајна, јер је добијени $\chi^2=16,839$ уз 6 степени слободе статистички значајан на нивоу значајности 0,05 ($p=0,011$). Анализа добијених резултата показује да је међу довољним и добрим ученицима највише ученика са високом спољашњом мотивацијом, њих 40,6%, затим 35,7% ученика са ниском спољашњом мотивацијом и 34,2% са умјереном спољашњом мотивацијом. Међу одличним ученицима највише је оних са умјереном спољашњом мотивацијом, њих 35,5%, затим 32,1% ученика са ниском спољашњом мотивацијом. Занимљив је податак да међу одличним ученицима нема ни једног ученика са високом спољашњом мотивацијом. Управо овај податак говори нам да само висока спољашња мотивација ученика није довољна за постизање бољег школског успјеха, што може бити изазов за друге истраживаче јер оставља могућност детаљнијег истраживања ове области.

Табела 3: Спољашња мотивација и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Спољашња мотивација	Ниска	1	9	9	9	28
		3,6%	32,1%	32,1%	32,1%	100%
	Умјерена	2	24	23	27	76
		2,6%	31,6%	30,3%	35,5%	100%
	Висока	1	12	19	0	32
		3,1%	37,5%	59,4%	0,0%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=16,839 \quad df=6 \quad C.\text{coeff.}=0,332 \quad p=0,011$$

Психолози се слажу да је унутрашња мотивација један од основних услова добрих резултата у школском учењу, па се полази од става да ученици не усвајају знања простим понављањем или тиме што се једноставно излажу некој ситуацији, већ је неопходно да они то желе и хоће да савладају и усвоје (Палекчић, 1985). Унутрашња мотивација представља потребу за стицањем знања и вјештина, ученик је активан ради саме активности, а у основи овог

мотива лежи радозналост и тежња за откривањем. У многим студијама су испитиване везе између одређених унутрашњих мотива и успјеха у учењу. Низ студија показују да ученици који имају већи степен радозналости постижу боље успјехе на тестовима школског постигнућа у односу на оне ученике који показују нижи степен радозналости. Анализа досадашњих истраживања утицаја унутрашње мотивације на резултате у школском учењу упућује на закључак да постоје позитивне везе између унутрашњих мотива и успјеха у школском учењу, мада оне нису увијек статистички значајне.

Резултати добијени у нашем истраживању приказани су у Табели 4 и показују да не постоји статистички значајна разлика у школском успјеху ученика с обзиром на унутрашњу мотивацију, јер добијени $\chi^2=7,998$ уз 6 степени слободе није статистички значајан ($p=0,238$). Ипак, резултати показују да је међу одличним ученицима највише ученика са високим степеном унутрашње мотивације, њих 30,4%, нешто мање ученика са умјереним степеном унутрашње мотивације, њих 21,3% и најмање ученика са ниском унутрашњом мотивацијом, укупно 20,0%.

Табела 4: Унутрашња мотивација и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Унутрашња мотивација	Ниска	1	6	1	2	10
		10,0%	60,0%	10,0%	20,0%	100%
	Умјерена	1	15	21	10	47
		2,1%	31,9%	44,7%	21,3%	100%
	Висока	2	24	29	24	79
		2,5%	30,4%	36,7%	30,4%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=7,998 \quad df=6 \quad C.\text{coeff.}=0,236 \quad p=0,238$$

Полне разлике у образовним постигнућима разликују се зависно од врсте вредновања и подручја које се вреднује. Генерализујући велики број досадашњих истраживања, може се закључити да дјевојчице постижу виша образовна постигнућа исказана школским оцјенама, док у случајевима када је образовно постигнуће исказано резултатом на вањском вредновању, полне разлике зависе од испитиваног подручја, па тако дјечаци постижу боље резултате из подручја математике, док дјевојчице постижу боље резултате из

читања и језика. Ранијим истраживањима која су се бавила полним разликама у школском успјеху, утврђено је да дјевојчице у већини предмета имају бољи школски успјех од дјечака. Добијени резултати најчешће су објашњавани чешћим дисциплинским проблемима дјечака и мање редовним обављањем школских обавеза од стране дјечака, али и бржом матурацијом дјевојчица и већом подршком од стране наставника.

Подаци из Табеле 5 показују дистрибуцију школског успјеха ученика у нашем узорку у односу на пол. Анализа добијених резултата потврђује дио досадашњих сазнања и показује да постоје значајне разлике у школском успјеху између дјечака и дјевојчица, јер је утврђени $\chi^2=9,739$ уз 3 степена слободе, статистички значајан на нивоу значајности од 0,05 ($p=0,021$). Увид у презентоване резултате показује да је међу одличним и врлодобрим ђацима више дјевојчица него дјечака (76,4% дјевојчица и 51,5% дјечака), док је међу ученицима који су претходни разред завршили са довољним и добрим успјехом више дјечака него дјевојчица, тј. 48,5% дјечака и 23,65% дјевојчица.

Табела 5: Пол ученика и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Пол	Мушки	3	30	22	13	68
		4,4%	44,1%	32,4%	19,1%	100%
	женски	1	15	29	23	68
		1,5%	22,1%	42,6%	33,8%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=9,739 \quad df=3 \quad C.\text{coeff.}= 258 \quad p=0,021$$

Истражујући школски успјех ученика са села и ученика из града, Антић је закључио да се испитивана одјељења сеоске и градске дјеце разликују у општем успјеху и да је та разлика увијек у корист ученика из града, тј. они постижу боље оцјене (Антић 1965). Као фактори који би могли довести до ових разлога наводи се предзнање ученика који су ниже разреде похађали у сеоским срединама, затим вријеме које ученици из сеоских средина губе због тога што путују, животни стандард породица ученика који живе у селу, њихов културни ниво. Такође, сматра се да родитељи ученика из града имају више прилике контактирати с наставницима, док родитељи дјеце са села често нису у могућности присуствовати ни родитељским састанцима.

Резултати представљени у табели 6 указују да постоји разлика у школском успјеху ученика с обзиром на мјесто становања. Та разлика

је и статистички значајна, јер је добијени $\chi^2=18,015$ уз 9 степени слободe, статистички значајан на нивоу значајности од 0,01($p=0,006$). Анализа добијених резултата показује да је међу одличним и врлодобрим ученицима најмање ученика из села 44,4%, затим из приградских насеља 48,6%, док је одличних и врлодобрих ученика из града 72,2%. Када анализирамо ученике са довољним и добрим школским успјехом, можемо закључити да је међу њима највише ученика који долазе из села 55,6%, нешто мање оних који су из приградских насеља 51,3%, а најмање ученика из града 27,8%.

Табела 6: Мјесто становања и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Мјесто становања	Село	0	5	3	1	9
		0,00%	55,6%	33,3%	11,1%	100%
	Приградско насеље	4	15	8	10	37
		10,8%	40,5%	21,6%	27,0%	100%
	Град	0	25	40	25	90
		0,00%	27,8%	44,4%	27,8%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=18,015 \text{ df}=9 \text{ C.coeff.}= 342 \text{ p}=0,006$$

Породица поставља темеље емоционалног, социјалног и моралног развоја личности и ствара темеље за укључивање дјетета у сложене друштвене односе, те њихово разумијевање и прихватање друштвеног понашања. Улога родитеља у формирању образовних аспирација дуго је истраживана, а резултати показују како су социоекономски статус родитеља, родитељски стилови, те очекивања, повезани са школским успјехом дјеце. Чини се да социоекономски статус на школско постигнуће утиче двојако, директно (преко економске моћи), те индиректно—преко родитељских поступака (Шимшић-Шашић, Кларин, Пророковић 2011).

Проблем утицаја прилика у породици и у ужој друштвеној заједници на школски успјех ученика од посебног је значаја у оним школама које су с обзиром на то хетерогене, односно гдје је варијабилитет тих прилика велик. То у првом реду важи за тзв. централне школе које окупљају дјецу из више села уз дјецу из центра у којем се школа налази. Прилике под којима живе дјеца са села најчешће се знатно разликују од оних у којима живе њихови другови из центра, иако похађају исту школу.

Истраживања везе између породице и школе посљедњих година углавном су испитивала утицај различитих типова родитељства и специфичних родитељских поступака на успјех ученика у школи. Резултати су показивали да су родитељске аспирације, циљеви и вриједности, али и понашање родитеља повезани са академским постигнућем ученика. Такође, бројна су истраживања показала да су међу најважнијим породичним факторима школског успјеха подстицајна околина за учење и родитељски поступци и ставови.

У овом истраживању подршку породице операционализовали смо као родитељски однос према школским обавезама и учењу, а затим провјерили има ли разлике у школском успјеху између ученика чија породица подстиче учење и ученика чија породица изазива одбојност према школским обавезама или је равнодушна. Добијени резултати нису потврдили да постоји статистички значајна разлика у школском успјеху ученика с обзиром на подршку породице коју ученици имају када је у питању учење. Добијени $\chi^2=13,896$ уз 9 степени слободе, није статистички значајан ($p=0,126$) што се може видјети на основу резултата представљених у Табели 7. Међутим, иако разлика није статистички значајна, можемо примјетити да је међу одличним ученицима највише оних чији родитељи подстичу учење, њих 31,6%, а најмање ученика чији родитељи изазивају одбојност према учењу (11,1%).

Табела 7: Подршка породице и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Подршка породице	Нисам сигуран	2	13	11	5	31
		6,5%	41,9%	35,5%	16,1%	100%
	Изазива одбојност	1	1	6	1	9
		11,1%	11,1%	66,7%	11,1%	100%
	Равнодушна је	0	8	4	5	17
		0,00%	47,1%	23,5%	29,4%	100%
Подстиче учење	1	23	30	25	79	
	1,3%	29,1%	38,0%	31,6%	100%	
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=13,896 \text{ df}=9 \text{ C.coeff.}= 304 \text{ p}=0,126$$

Образовање родитеља, као додатни индикатор социоекономског статуса, такође утиче на школски успјех дјече. Повезаност између образовних постигнућа родитеља и образовних постигнућа дјече прилично је снажно документована низом емпиријских истраживања. Ранија истраживања показала су да што су родитељи образованији и успјешнији у својој струци, веће су образовне аспирације њихове дјече (Тунккунен, Vuori, Salmela-Aro 2012). Образованији родитељи су у већој могућности осигурати боље могућности образовања те помагати дјетету у учењу. Такође, они постављају веће захтјеве пред дјете, преносе ставове о важности школовања те су више укључени у процес образовања дјече. Истраживања посебно наглашавају важност образовања мајке, будући да је она више од оца укључена у свакодневне школске активности. Наиме, најчешће су мајке те које контактирају с разредницима, одлазе на родитељске састанке, помажу дјетету око разних задатака, те чешће разговарају с њима о проблемима везаним за школу (Маркуш 2005).

Један од задатака у нашем истраживању био је провјерити постоји ли разлика у школском успјеху ученика који чине наш узорак с обзиром на образовање оца. Добијени резултати, као што се може видјети у Табели 8, показују да образовање оца није статистички значајан извор разлика у школском успјеху ученика, јер добијени $\chi^2=6,237$ уз 6 степени слободе, није статистички значајан ($p=0,397$). Ипак, анализирајући дистрибуцију резултата из Табеле 8, примјећујемо да је међу одличним ученицима најмање ученика чији очеви имају само основно образовање (16,7%), нешто је више ученика чији су очеви са основном школом (24,0%), а највише одличних ученика је из категорије очева са вишим и високим образовањем.

Табела 8: Образовање оца и школски успјех

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Образовање оца	Основна школа	1	2	2	1	6
		16,7%	33,3%	33,3%	16,7%	100%
	Средња школа	2	34	37	23	96
		2,1%	35,4%	38,5%	24,0%	100%
	Виша или висока	1	9	12	12	34
		2,9%	26,5%	35,3%	35,3%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=6,237 \text{ df}=6 \text{ C. coeff.}= 0,209 \text{ p}=0,397$$

Бабаровић и сарадници (2009), бавећи се проблемом предвиђања школског успјеха ученика основних школа Хрватске, дошли су до закључка да је образовни статус родитеља значајан предиктор успјеха и то тако што је ниво образовања мајке и оца виши, повећава се вјероватноћа већег образовног постигнућа дјецe. Иако образовање оба родитеља представља значајне предикторе, ипак су резултати ранијих истраживања показали већи значај образовања мајки, вјероватно због традиционално већег ангажовања мајки у образовном процесу, посебно у нашим школама.

Сматра се да се образованије мајке више труде и учествују у учењу школских и ваншколских садржаја у слободно вријеме, од мајки ниже стручне спреме. Велики број досадашњих истраживања говори о томе да успјех дјетета у великој мјери зависи од ангажовања мајке, и то од њеног непосредног помагања дјетету у одговарању на школске задатке. То значи да су успјешни ученици они који долазе из образованих породица и породица које су мотивисане да непосредно раде са дјететом.

Резултати добијени нашим истраживањем показују да постоји статистички значајна разлика у школском успјеху ученика с обзиром на образовање мајке, јер је добијени $\chi^2=27,888$ уз 6 степени слободе статистички значајан на нивоу значајности 0,01 ($p=0,000$), као што можемо видјети из Табеле 9.

Табела 9: *Образовање мајке и школски успјех*

		Школски успјех				Укупно
		довољан	добар	врлодобар	одличан	
Образовање мајке	Основна школа	2	8	2	2	14
		14,3%	57,1%	14,3%	14,3%	100%
	Средња школа	2	35	28	24	89
		2,2%	39,3%	31,5%	27,0%	100%
	Виша или висока	0	2	21	10	33
		0,0%	6,1%	63,6%	30,3%	100%
Укупно		4	45	51	36	136
		2,9%	33,1%	37,5%	26,5%	100%

$$\chi^2=27,888 \text{ df}=6 \text{ C.coeff.}=0,413 \text{ p}=0,000$$

Закључак

Образовање утиче на различите аспекте људског живота, на добробит појединца, али и добробит цијеле друштвене заједнице. Због тога је и предвиђање и објашњење школског успјеха ученика тема бројних истраживања. Аутори су углавном наводили да факторе школског успјеха није лако описати, те да не постоји један специфичан фактор који је заслужан за школски успјех или неуспјех. Ово истраживање прикључује се истраживању проблема школског успјеха, а конципирано је као систематско неекспериментално са циљем испитивања релација између школског успјеха ученика основних школа, са једне стране и унутрашње и спољашње мотивације, те социјално статусних карактеристика ученика, са друге стране.

Резултати нашег истраживања, које је проведено на узорку од 136 ученика завршног разреда основних школа, показују да постоји статистички значајна разлика у школском успјеху ученика с обзиром на спољашњу мотивацију, пол, мјесто становања и образовање мајке, док се унутрашња мотивација, образовање оца и подршка породице нису показали као значајани извори разлике у школском успјеху.

Укључивањем већег броја предикторских варијабли, обиљежја ученика, наставника и школа, у будућа истраживања овог феномена, прогноза образовних постигнућа ученика ће се знатно повећати. На основу тако прикупљених података омогућиће се боље теоријско разумијевање постигнућа ученика, а свака школа у својој свакодневној пракси може анализирати потенцијалне узроке ученичких успјеха из појединих предмета.

Наведено не умањује вриједност овог истраживања и његових резултата, већ упозорава на комплексност истраживаног проблема и објашњава неке налазе. Бројна питања из ове области и даље остају отворена за друге истраживаче, јер смјернице за поједине, нужне и пожељне интервенције на овом важном подручју, могу пружити једино резултати емпиријских истраживања.

Литература

- Антић 1968: Ј. Антић, „Ученици са села и ученици из града (Један прилог утврђивању разлога слабијег успјеха ученика путника у централним основним школама)”. *Социологија и простор* (19–20): 65–74.
- Бабаровић и др. 2009: Т. Babarović, Ј. Burušić, М. Šakić, „Uspješnost predviđanja obrazovnih postignuća ученика основних школа Republike Hrvatske”, *Društvena istraživanja*, Zagreb 18 (102–103), 673–695.
- Буљубашић-Кузмановић и Ботић 2012: В. Buljubašić-Kuzmanović i Т. Botić, „Odnos školskog uspjeha i socijalnih vještina”, *Život i škola*, 58 (27), 38. – 54.
- Едвардс и Тајлер 1965: М. Р. Edwards, L.E. Tyler, „Intelligence, creativity and achievement in a non-selective public junior high school”, *Journal of Educational Psychology*, 56, 96–99.
- Јокић и Ристић Дедић 2010: В. Jokić i Z. Ristić-Dedić, *Analiza zaključnog ocjenjivanja u trećim i sedmim razredima osnovne škole*. Interno izvješće за Управу за kurikulum Министарства зnanosti, образовања и спорта Republike Hrvatske.
- Лепер, Корпус и Јенгар 2005: Lepper, M. R, Corpus, J. H. i Iyengar S.: „Intrinsic and extrinsic motivational orientations in the classroom: Age differences and academic correlates”, *Journal of Psychology*, Vol. 97. No. 2, 184–196
- Маркуш 2005: М. Markuš, „Psihosocijalne determinante školskih izostanaka”, Zagreb: Neobjavljen diplomski rad: Odjel за psihologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Милошевић и Јањетовић 2003: Н.Милошевић и Д. Јањетовић, „Неинтелек-тални предиктори постигнућа у математици”, Институт за педагош-ка истраживања Београд, 35, 166–179.
- Палекчић 1985: М. Palekčić, *Unutrašnja motivacija i školsko učenje*, Sarajevo: Svjetlost.
- Тинкинен и др. 2012: L. Tynkkynen, J. Vuori, K. Salmela-Aro, „The role of psychological control, socioeconomic status and academic achievement in parents’ educational aspirations for their adolescent children”, *European journal of development psychology*, 9(6), 695–710.
- Џенсен 1980: А. R. Jensen, A. R. *Uses of sibling data in educational and psychological research*, *American Educational Research Journal*, 17, 153–170.
- Шимшић-Шашић и др. 2011: S. Šimšić-Šašić, М. Klarin, А. Proroković, „Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije као предиктори školskog uspjeha средњошколaca у Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji”, *Ljetopis socijalnog rada* 18(1), 31–62.

Olivera B. Kalajdzic
Gorica D. Vuksanovic

MOTIVATION AND SCHOOL SUCCESS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Summary

School success of students is a popular issue and one of the most complex problems of school, because is accompanied by a series of socio-economic, educational and psychological consequences that affect students, their parents, as well as a society as a whole. The choice of future profession, the possibility of further education and the overall quality of a future life depend on school success. In traditional studies in psychology of education, most frequently mentioned determinants of school success are cognitive abilities. However, research findings indicating that the best combinations of intellectual predictor variables explain only 50 % of the variance in school achievement, support the view that school success is not only the result of intellectual abilities, but that it depends on non-intellectual characteristics of students as well (Milosevic N., Janjetovic, D., 2003). That is why this empirical and non-experimental research is focused on the study of some non-intellectual factors as potential determinants of school success during the primary education process. It has been found that there is a difference in school success of students with regard to external motivation, gender, place of residence and mother's education, whereas intrinsic motivation, father's education, family support are not significant sources of differences in school achievement. However, in order to obtain a complete picture of predictors of school success, additional measures of a student's environment should be taken into account, as well as specific indicators relating to characteristics of teachers, teaching and schools themselves.